

Türkiye’de Kadın Araştırma Görevlilerinin Ev ve İş Yaşamlarında Karşılaştıkları Güçlükler

Encountered Difficulties of Female Research Assistants at Domestic and Business Life in Turkey

Şule ERGÖL, Gülten KOÇ, Kafiye EROĞLU, Lale TAŞKIN

ÖZ

Kadınların birincil sorumluluklarının ev ve ailesi olarak görüldüğü ataerkil yapıya sahip ülkemizde, akademisyen kadınlar iş ve aile yaşamının dengelenmesi sorunu ile karşı karşıya kalmaktadırlar. Özellikle akademisyenliğin henüz başlarında bulunan ve hem öğrenci hem de profesyonel bir çalışan olan araştırma görevlisi kadınların yaşadıkları iş ve aile yaşamının dengelenmesine ilişkin sorunların yoğunluğunun toplumsal cinsiyet bakış açısı ile ortaya konulması önemlidir. Bu çalışma kadın araştırma görevlilerinin toplumsal cinsiyet bakış açısıyla ev ve iş yaşamında karşılaştıkları güçlükleri belirlemek amacıyla tanımlayıcı olarak yapılmıştır. Araştırmanın örneklemini 246 kadın araştırma görevlisi oluşturmuştur. Veriler araştırmacılar tarafından geliştirilen veri toplama formu ile yüz yüze görüşme yöntemi ile toplanmıştır. Verilerin değerlendirilmesinde tanımlayıcı testler (sayı ve yüzde) ve Ki-kare testi kullanılmıştır. Çalışmaya katılan kadınların %27.2’si çalışma yaşamında kadın erkek ayrımı yapıldığını belirtmiştir. Kadın araştırma görevlilerinin %31.7’si kadının kariyerce erkekten yüksek olmasının aile içinde sorun olacağını düşünmektedir. Geleneksel olarak evde kadına yüklenen rollerin (yemek yapma, bulaşık yıkama, çamaşır yıkama, ütü yapma, ev temizleme, giysi onarımı) araştırma kapsamına alınan kadınların çoğunluğu tarafından yerine getirildiği, evin onarımı, alış veriş, fatura ödeme gibi işleri ise daha çok evde bulunan erkeğin (eş ya da baba) yaptığı belirlenmiştir.

Anahtar Sözcükler: Araştırma görevlisi, Toplumsal cinsiyet, İş yaşamı, Ev yaşamı

ABSTRACT

In our country which has patriarchal social structure in which the primary responsibility of a woman is her home and her family, female research assistant face problems while balancing their business and domestic life. Especially in the beginning of scholarship, and yet both students and research assistants have a professional working women to balance their work and family life with a gender perspective on the issues important to reveal the density. This study is a research in descriptive type made for the aim of determining the opinions of women working as research assistant regarding their business and family lives and the problems they meet, through the gender perspective. Sample of research is composed of 246 women who worked as research assistant. Data were collected by face-to-face interview method and data collection form developed by the researchers. Descriptive statics and Chi-square tests was used during the evaluation of data. It stated by 27.2 % of the female participators of the study that there is an inequality between men and women in business life. 31.7 % of the female research assistants think that to have a higher status than male causes problems in domestic life. It is determined that the roles imposed on woman at home traditionally (cooking, washing the dishes, laundering, ironing, cleaning the house, cloth repairing) are performed by the most of the women included in research; and works such as repair of house, shopping, invoice payment are performed mostly by the man.

Keywords: Research assistant, Social gender, Business life, Domestic life

Şule ERGÖL (✉)

Bülent Ecevit Üniversitesi, Zonguldak Sağlık Yüksekokulu, Hemşirelik Bölümü,
Zonguldak, Türkiye
Bülent Ecevit University, Zonguldak School of Health, Department of
Nursing, Zonguldak, Turkey
slrgl@yahoo.com

Gülten KOÇ

Hacettepe Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü, Ankara,
Türkiye
Hacettepe University, Faculty of Health Sciences, Department of Nursing,
Ankara, Turkey
gultenko@hacettepe.edu.tr

Geliş Tarihi/Received : 27.11.2011

Kabul Tarihi/Accepted : 28.03.2012

Kafiye EROĞLU

Hacettepe Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü,
Zonguldak, Türkiye
Hacettepe University, Faculty of Health Sciences, Department of Nursing,
Zonguldak, Turkey
keroglu@hacettepe.edu.tr

Lale TAŞKIN

Hacettepe Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü, Ankara,
Türkiye
Hacettepe University, Faculty of Health Sciences, Department of Nursing,
Ankara, Turkey
ltaskin@hacettepe.edu.tr

GİRİŞ

Geçmişten günümüze hemen tüm toplumlarda varolan ataerkil toplum kültürü; kadın ve erkeğe değişik roller, sorumluluklar ve haklar yüklemiştir (Kavacıklı, 1999; Tüzen, 2002). Dünyanın pek çok ülkesinde olduğu gibi ülkemizde de kadına toplumsal yapı tarafından yüklenen en önemli görev analık ve eşliktir (İçli & Gönüllü, 2001). Devlet Planlama Teşkilatı (1993) Türk Aile Yapısı araştırmasına göre, hane halkı reislerinin % 76'sı, kadının aile içindeki en önemli görevinin, ev işi ve çocuk bakımı olduğunu ifade etmiştir (DPT, 1993). Türkiye İstatistik Kurumu (2006) Aile Yapısı Araştırması'na göre ise ev işlerinin çoğunlukla kadın tarafından yapıldığı belirlenmiştir (TÜİK, 2006). Ülkemizdeki geleneksel ataerkil yapı nedeniyle kadının yeri ailesi ve ev yaşamıyla sınırlanmıştır. Ataerkil toplumlarda yer alan bu yaygın inanç yüzünden kadın eğitim ve çalışma olanaklarından daha az yararlanmakta, meslek seçim olanakları kısıtlanmakta, çalışma yaşamında erkeklerle eşit hak ve koşullarla karşılaşmamaktadır (Estes, Noonan & Maume, 2007; İçli & Gönüllü 2001). Ülkemizde yapılan çalışmalara göre kadınlar çoğunlukla geçimsel nedenlerle ya da yüksek öğrenim görmüş olmaları nedeniyle iş yaşamına katılmaktadırlar (İçli & Gönüllü 2001; İlkkaracan, 1998; T.C. Başbakanlık Yayınları, 2000).

Toplumdaki yaygın değer ve rollere göre yetişen kadınların çoğunluğu, iş yaşamları nedeniyle aile içinde bir rol çatışması yaşamaktadır. Aile sorumluluklarının öncelik taşıdığına inandıkları için de aile içindeki tüm sorunların kendi çalışmalarından kaynaklandığını düşünerek kısmi süreli çalışmayı tercih etmekte ya da işlerinden ayrılmaktadırlar (Lippe & Dijk, 2002; T.C. Başbakanlık Yayınları, 2000).

Ülkemizde kadının çalışma yaşamı eğitim seviyesine göre değişmektedir. Eğitim seviyesi yüksek kadınlar, toplumun kadın cinsiyetine uygun gördüğü ve statüsü yüksek işler yapma eğilimindedir. Bu nedenle kadınların seçtikleri meslekler arasında akademisyenlik önemli bir yer tutmaktadır. Ülkemizdeki akademisyenlerin yaklaşık %41'ini kadınlar oluşturmaktadır (ÖSYM, 2008). Ancak kadınların birincil sorumluluklarının ev ve ailesi olarak görüldüğü ataerkil yapıya sahip ülkemizde, akademisyen kadınlar iş ve aile yaşamının dengelenmesi sorunu ile karşı karşıya kalmaktadırlar. Araştırma görevlisi olarak çalışma hayatına başlayan akademisyen kadınların evde eş, anne ve ev kadını rollerinin yanı sıra, iş yerinde hem öğrenci olarak sorumluluklarının olması, hem de çalıştığı kurumdaki eğitim, araştırma ve diğer faaliyetlere katılmaları yüklerinin daha da artmasına neden olmaktadır. Bu nedenle araştırma görevlisi olarak çalışan akademisyen kadınların iş ve aile yaşamının dengelenmesine ilişkin yaşadıkları sorunların yoğunluğunun toplumsal cinsiyet bakış açısı ile ortaya konulması önemlidir. Üniversite eğitiminde kazandırılmaya çalışılan adalet, dayanışma/ paylaşma, katılımcılık gibi değerler toplumsal cinsiyet eşitliğine de hizmet eden değerlerdir. Bu değerlerle donanımlı olması beklenen üniversite iş yaşamında, toplumsal cinsiyet eşitliğine hizmet eden değerlerin nasıl ve ne kadar gerçekleştiği, toplumda kadın haklarını ve kadın-erkek eşitliğini en fazla gözetmesi gereken akademisyen kadınların bu konudaki görüşleri ve karşılaştıkları sorunlar, toplumda kadın haklarının durumuna açıklık getirmesi yönünden önemli olacaktır.

BİREYLER ve YÖNTEM

Bu çalışma araştırma görevlisi olarak çalışan kadın akademisyenlerin cinsiyetlerine bağlı olarak ev ve iş yaşamında karşılaştıkları sorunları belirlemek amacıyla tanımlayıcı olarak yapılmıştır.

Araştırmanın örneklemini 2004-2005 öğretim yılında bir Üniversite'de araştırma görevlisi olarak çalışan 291 kadın oluşturmuştur. Bu üniversite Türkiye'nin başkentinde yer alan ve ülkemizin büyük ve gelişmiş üniversitelerinden biridir. Ülkemizdeki araştırma görevlileri birçok üniversitede hem öğretim üyesi gibi ders yürütmekte, hem de lisansüstü eğitimlerine devam etmektedirler. Bu nedenle iş yerindeki sorumluluklarının daha fazla olduğu düşünülerek çalışma kapsamına sadece araştırma görevlileri alınmıştır. Bu üniversitenin konservatuarında çalışan araştırma görevlileri, sürekli yurt dışında ya da il dışında olmaları nedeniyle, verilerin toplanması sırasında ulaşılamama nedeniyle örneklem kapsamından çıkarılmış ve çalışma 246 kişi ile tamamlanmıştır. Örneklemin %85'ine ulaşılmıştır.

Araştırmada kullanılan veri toplama formu araştırmacılar tarafından geliştirilmiştir. Veri toplama formu üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde akademisyenlerin bazı sosyodemografik özelliklerine ilişkin sorular, ikinci bölümde çalışma yaşamlarına ilişkin sorular, üçüncü bölümde ise bazı konularda aile içindeki karar vericiler ve bazı ev işlerinden hangi aile üyesinin sorumlu olduğuna ilişkin sorular yer almaktadır. Üçüncü bölümde yer alan sorular Türkiye Nüfus Sağlık Araştırması veri toplama formundan alınmıştır (TNSA, 2003).

Veriler araştırmacılar tarafından geliştirilen veri toplama formu ile yüz yüze görüşme yöntemi ile toplanmıştır. Bir formun doldurulması yaklaşık 20 dakika almıştır. Verilerin değerlendirilmesinde tanımlayıcı testler (sayı ve yüzde) kullanılmıştır.

Araştırmanın Etik Boyutu

Araştırmanın uygulanabilmesi için tüm bölümlerden yazılı izin alınmıştır. Veri toplama formu uygulanmadan önce, katılımcılara araştırma hakkında bilgi verilmiş ve katılmak istemeyenler araştırmaya alınmamıştır. Araştırmaya katılan kişilerin isimleri açıklanmamış ve bilgileri sadece araştırma verisi olarak kullanılmıştır.

Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırma sonuçları sadece araştırmanın yapıldığı grubu yansıtmaktadır, ülkedeki kadın araştırma görevlilerinin tamamına genellenemez.

BULGULAR

Üniversite'de çalışan araştırma görevlilerinin yaş ortalamalarının 28.6±3.8 yıl, çalışma yılı ortalamalarının 5.7±2.1 yıl olduğu bulunmuştur.

Çalışmaya katılan kadınların %27.2'si çalışma yaşamında kadın erkek ayrımı yapıldığını belirtmiştir. Bu ayrımın özellikle görev dağılımı (%67.2) ve işe alma/kadro müracaatında (%44.8) yapıldığını ifade etmişlerdir. Kadın olması nedeniyle erkeklerden rahatsız edici davranış gördüğünü söyleyenlerin oranı % 4.9 iken, kişiye bağlı olarak iş ortamında erkeklerden rahatsız

edici davranış görülebileceğini belirtenlerin oranı %17.1'dir. Kadın araştırma görevlilerinin iş yerinde en çok karşılaştıkları sorunlar sırasıyla, yükselmede güçlük (%41.8), konumuna uygun olmayan işlerin verilmesi (%36.5) ve izin almada güçlük (%18.4) olarak belirlenmiştir (Tablo 1). Medeni durumuna göre bakıldığında bekar kadın araştırma görevlilerinin ifade ettikleri en sık karşılaşılan sorunlar, uygun olmayan işler (%46.3) ve yükselmede güçlük (%40.4) iken, evli kadın araştırma görevlilerinin ifade ettikleri sorunlar yükselmede (%46.5) ve izin almada güçlük (%27.3) olmuştur ($X^2 = 12.468, p < 0.05$) (Tablo 2). Kadın araştırma görevlilerinin %31.7'si kadının kariyerce erkekte yüksek olmasının aile içinde sorun olacağını düşünmektedir. Bu durumun sorun yaratacağını dile getiren kadın araştırma görevlilerinin tamamı neden olarak "geleneksel toplumda erkek rahatsız olur" cevabını vermiştir. Araştırma görevlisi kadınların %46.1'i kadının çalışmasının aile hayatını olumsuz etkileyeceğini ve bu etkilerin çoğunlukla aileye zaman ayıramama (%39.3) ve kendine zaman ayıramama (%37.3) olduğunu ifade etmişlerdir (Tablo 3).

Kadın araştırma görevlilerinin çoğunluğu "Ailenin oturacağı yer" (%79.0), "Kullanacağı doğum kontrol yöntemi" (%56.1) ve "Çocuk eğitimi" (%86.7) konularında eş ile birlikte karar ver-

diğini dile getirirken, "Giyinme" (%89.4), "Oy vereceği parti" (%98.2), "Üye olacağı dernek" (%91.4), "Çalışıp çalışmama" (%87.6), "Arkadaş seçimi" (%91.3), "Katılacak eğlenceler" (%67), "İbadet etme" (%100) ve "Aile ile görüşüp görüşmeme" (%98.7) konularında kendilerinin karar verdiğini söylemişlerdir (Tablo 4).

Araştırma görevlisi kadınların çoğunlukla sorumlu oldukları işleri "yemek pişirmek" (%59.4), "bulaşık yıkamak" (%50.5), "çamaşır yıkamak" (%69.2), "ütü yapmak" (%41.1), "giysileri onarmak" (%65.0), "çocuklara yemek hazırlamak" (%55.8) şeklinde ifade ederken, eş ile birlikte sorumlu oldukları işleri "çocukların bakımı/giyimi" (%48.9), "çocukların sosyal faaliyetlerini düzenleme" (%84.1), "çocukların dersine yardım" (%78.8), "hastalanan kişinin bakımı" (%79.2), "günlük alış veriş" (%74.5), "büyük alış veriş" (%84.0), "fatura ödeme" (%50.0) olarak ifade etmişlerdir. Eşin çoğunlukla sorumlu olduğu iş evin bakım ve onarımıdır (%57.4) (Tablo 5).

TARTIŞMA

Artan sanayileşme, hızlı ekonomik ve sosyal yapılanma kadınların toplumsal hayatın tüm alanlarında giderek daha fazla yer almasını sağlamıştır. Kadın ve erkeğe yüklenen geleneksel

Tablo 1: Kadın Araştırma Görevlilerinin Çalışma Yaşamlarına İlişkin Görüşleri

Çalışma Yaşamına İlişkin Görüşler	Sayı	%
İş yerinde kadın/erkek ayrımı yapılma durumu (n: 246)*		
Yapılıyor	67	27.2
Yapılmıyor	179	72.8
Kadın olma nedeniyle erkeklerden rahatsız edici davranış görme (n: 245)*		
Hayır	191	78.0
Evet	12	4.9
Kişiyeye bağlı olarak	42	17.1

*Bu soruya yanıt veren kişi sayısıdır.

Tablo 2: Kadın Araştırma Görevlilerinin Medeni Durumlarına Göre İşyerinde En Sık Karşılaştıkları Sorunların Dağılımı

Medeni Durum	En Sık Karşılaşılan Sorunlar						Toplam		P değeri
	İzin Almada Güçlük		Yükselmede Güçlük		Uygun Olmayan İşler		n	%	
	n	%	n	%	n	%			
Bekar	18	13.2	55	40.4	63	46.3	136	100.0	$X^2 : 12.468$ $P < 0.05$
Evli	27	27.3	46	46.5	26	26.3	99	100.0	

Tablo 3: Kadın Araştırma Görevlilerinin Çalışma Yaşamının Etkisine İlişkin Görüşleri

Görüşler	Sayı	%
Kadının kariyerce erkekte yüksek olmasının ailede sorun yaratma durumu (n: 246)*		
Sorun yaratır	78	31.7
Sorun yaratmaz	168	68.3
Çalışmanın aile hayatına etkisi (n: 245)*		
Olumsuz etkiler	113	46.1
Etkilemez	132	53.9

*Bu soruya yanıt veren kişi sayısıdır.

Tablo 4: Evli Kadın Araştırma Görevlilerinin Ailelerinde Bazı Kararları Veren Kişilerin Dağılımı

Konular	Karar verici					
	Kendisi		Eşi		Kendisi ve eşi	
	n	%	n	%	n	%
Ailenin oturacağı yer (n: 100)*	18	18.0	3	3.0	79	79.0
Nasıl giyineceği (n: 104)*	93	89.4	1	1.0	10	9.6
Oy vereceği parti (n: 105)*	103	98.2	-	-	2	1.9
Üye olunacak dernek (n: 105)*	96	91.4	-	-	9	8.6
Çalışıp çalışmama (n: 105)*	92	87.6	-	-	13	12.4
Arkadaş seçimi (n: 104)*	95	91.3	-	-	9	8.7
Katılınacak eğlenceler (n: 103)*	69	67.0	-	-	34	33.0
İbadet etme (n: 105)*	105	100.0	-	-	-	-
Kendi gelirini kullanma (n: 105)*	64	61.0	-	-	41	39.0
Kullanacağı doğum kontrol yöntemi (n: 82)*	36	43.9	-	-	46	56.1
Çocuk eğitimi (n: 45)*	6	13.3	-	-	39	86.7
Aile ile görüşüp görüşmeme (n: 76)*	75	98.7	1	1.3	-	-

*Bu soruya yanıt veren kişi sayısıdır. Yüzdeler yanıt veren kişi sayısı üzerinden alınmıştır.

Tablo 5: Evli Kadın Araştırma Görevlilerinin Evlerinde Bazı İşlerden Sorumlu Kişilerin Dağılımı

İşler	Sorumlu kişiler									
	Kendisi		Eşi		Kendisi ve eşi		Kendisi ve annesi		Yardımcı Kadın	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
Yemek pişirmek (n: 106)*	63	59.4	1	0.9	40	37.4	2	0.9	-	-
Bulaşık yıkamak (n: 107)*	54	50.5	1	0.9	41	38.3	3	2.8	8	7.5
Çamaşır yıkama (n: 107)*	74	69.2	-	-	23	21.5	2	1.9	8	7.5
Ütü yapmak (n: 107)*	44	41.1	6	5.6	23	21.5	2	1.9	32	29.9
Ev temizlemek (n: 107)*	29	27.1	-	-	37	34.6	2	1.9	39	36.4
Giysilerin onarımı (n: 100)*	65	65.0	2	2.0	14	14.0	3	3.0	16	16.0
Çocuklara yemek hazırlamak (n: 43)*	24	55.8	-	-	16	37.2	-	-	3	7.0
Çocukların bakımı/giyimi (n: 45)*	20	44.4	-	-	22	48.9	1	2.2	2	4.4
Çocukların sosyal faaliyetleri düzenleme (n: 44)*	7	15.9	-	-	37	84.1	-	-	-	-
Çocukların dersine yardım (n: 33)*	7	21.2	-	-	26	78.8	-	-	-	-
Hastalanan kişinin bakımı (n: 101)*	20	19.8	1	1.0	80	79.2	-	-	-	-
Evin bakım ve onarımı (n: 101)*	2	2.0	58	57.4	41	40.6	-	-	-	-
Günlük alış-veriş (n: 106)*	14	13.2	13	12.3	79	74.5	-	-	-	-
Büyük alış-veriş (n: 106)	8	7.5	9	8.5	89	84.0	-	-	-	-
Fatura taksit ödeme (n: 106)	12	11.3	41	38.7	53	50.0	-	-	-	-

*Bu soruya yanıt veren kişi sayısıdır. Yüzdeler cevap veren kişi sayısı üzerinden alınmıştır.

rollere bağlı olarak bazı iş ve meslekler de kadın işi ve erkek işi olarak ayrılmıştır. İşlerin cinsiyet temeline göre belirlenmesi de önce meslek seçiminde daha sonrada işe almada etkili olmaktadır.

Ayrıca çalışma yaşamında cinsiyet temelli bakış açısı ücretlendirme, işte yükselme ve güdülenme, hizmet içi eğitim olanaklarından yararlanma, tayin, işten ayrılma ve emeklilik konula-

rında kadına ayrımcılık yapılmaktadır (Esteset al., 2007; Lippe & Dijk, 2002).

Araştırmamıza katılan üç kadından birisi iş yerinde ayrımcılık yapıldığını düşünmektedir (Tablo 1). Birleşik Devletler'de yapılan ulusal bir çalışma iş yerinde kadınlara karşı ayrımcılığın daha fazla yapıldığını göstermiştir (Avery & McKay 2008) Günümüzde işgücünün önemli bir parçası haline gelen kadınların istihdamı

ve geliştirilmesi başarı için temel bir gerekliliktir. Ancak kadının aile yaşamındaki rolü ve sorumlulukları iş bulma ve yükseltmede ayrımcılık yaşamasına neden olmaktadır. Kadından, önce anne ve eş olarak toplumsal rolleri üstlenmesi beklenmekte, mesleki başarı ve kariyer ikinci planda kalmaktadır (Kocacık & Gökkaya, 2005). Kişilere bilimsellik, akılcılık, objektiflik gibi toplumsal cinsiyet eşitliğine hizmet eden değerleri kazandırmayı amaçlayan üniversite ortamında çalışan kadınların bile ayrımcılık yapıldığını düşünmesi ülkemizdeki durumu ortaya koymada çarpıcı bir bulgudur.

Cinsiyet faktörüne bağlı olarak kadınların iş yaşamında karşılaştıkları sorunlardan biri de cinsel tacizdir. Kocacık ve Gökkaya (2005)'nin belirttiğine göre Türkiye'de yapılan bir araştırmada iş yerinde karşılaşılan sorunların en başında fiziksel ve sözlü cinsel taciz yer almaktadır. Tacize uğrayan kadınlar bu durumu bastırmakta ya da ifade etmekte zorlanmaktadırlar. Bu çalışmada da kadın araştırma görevlilerinin %4.9'u iş yerinde erkeklerin rahatsız edici davranışlarda bulunduğunu ifade etmişlerdir. Burada üzerinde durulması gereken nokta on araştırma görevlisinden yaklaşık ikisinin rahatsız edici davranışların "kadın buna izin verdiğinde ortaya çıktığını" vurgulamalarıdır (Tablo 1). Kadının kendini ve çevresini algılaması, içinde bulunduğu kültürün özelliğine bağlı olarak gelişir ve değişir (Kavacıklı, 1999; Tüzen, 2002). Ülkemizde de erkeğin taciz olarak sayılan davranışları göstermesine kadının fırsat verdiği düşüncesi yaygındır.

Günümüzde hızla yaşanan ekonomik sosyal ve teknolojik gelişmeler kadınların gittikçe daha fazla ve aktif olarak çalışma yaşamına katılmalarına yol açmaktadır (Esin & Öztürk, 2005; Kocacık & Gökkaya, 2005). Kadınların çalışma yaşantısına katılımının artması hem kendisi, hem ailesi, hem de toplumun gelişimi açısından önemlidir. Ancak çalışma yaşamında yer alan kadınlar hem iş yerinde hem de evdeki görevleri nedeniyle rol genişlemesi durumu ile karşı karşıya kalmaktadır. Özellikle evli ve çocuklu kadınlar geleneksel olarak kendilerine yüklenen ev kadınlığı ve annelik gibi roller ile iş yaşamının kendilerine kazandırdığı iş rolleri arasında çatışmalar yaşayabilmektedirler. Çalışmamızda özellikle evli araştırma görevlilerinin yükselmede ve izin almada güçlük yaşamaları kendilerine yüklenen geleneksel rollerle çok bağlantılıdır (Tablo 2). Akademisyen kadınlarla yapılan çalışmalarda iş yaşamında yükselmeyi geciktiren faktörlerin başında evlenme ve çocuk sahibi olma gelmektedir (King, Botsford & Huffman, 2009; Mason & Goulden, 2004; Wolf-Wendel & Ward, 2006). Wolf-Wendell & Ward (2009)'ın çalışmasında kadın akademisyen ve doktora öğrencilerinin akademik çalışma nedeniyle özel yaşamlarında stres ve endişe yaşadıkları, bu nedenle evlenmeyi ve çocuk sahibi olmayı istemedikleri belirlenmiştir. Kadının annelik rolü geleneksel olarak çocuk bakımında sorumluluğu daha fazla üstlenmesine neden olmaktadır. Bu durum gerektiğinde daha kolay izin alma ve çalışma saatlerinin daha esnek olması zorunluluğunu getirmektedir. Literatürde esnek çalışma saatlerine sahip kadınların iş yaşamından daha memnun oldukları belirtilmektedir (Karimi & Nouri, 2009; Pedersen, Minnotte & Mannon, 2009).

Çalışmamızda yaklaşık her üç araştırma görevlisinden birisi kadının kariyerce erkekten yüksek olmasının evlilik yaşamında

sorun yaratacağını ifade etmiştir (Tablo 3). Özellikle doğu kültüründe ve ataerkil toplumlarda erkeğin her alanda kadından daha üstün olması gerektiği düşüncesi yaygındır. Evlilik kararı verilirken de erkeğin kadından daha üst seviyede bir eğitime ve statüye sahip olması koşulunun sağlanmasına çalışılır (Kasapoğlu, 1994; Ondaş, 2007). Bu beklentinin karşılanmadığı ailelerde erkeğin gücünün azalacağı ve kadının daha baskın olacağı varsayılır. Çalışmamızda önemsenmeyecek oranda araştırma görevlisinin "kadının kariyerce erkekten daha yüksek olmasının sorun yaratacağını" ifade etmesinin, içinde yetiştikleri kültürün etkisinden kaynaklandığı düşünülmüştür.

Araştırma görevlilerinin yaklaşık yarısı (%46.1) kadının çalışmasının aile yaşantısını olumsuz etkileyeceğini ifade etmiştir (Tablo 3). Çalışma yaşamı kadına ekonomik bağımsızlık ve toplumsal değer artışı başta olmak üzere, pek çok avantaj sağlasa da geleneksel değer ve tutumlar nedeniyle çeşitli sorunları da beraberinde getirir. Özellikle rol çatışması, ev içi sorumluluklarının çok yoğun olması ve çocuk bakım sorunu, çalışan kadınların en sık yaşadığı sorunlardır. Bu durum kadınların ev ve iş yaşamı arasında denge kurmakta sıkıntı yaşamalarına neden olur (Damiano-Teixeira, 2006; King et al., 2009; Pedersen et al., 2009). Evli kadınlar haftada yaklaşık 20-30 saat aile içi işçi olarak çalışmaktadırlar. Bunun sonucu olarak da kadınların hem fiziksel, hem psikolojik, hem de sosyal sağlıkları olumsuz etkilenir. Ayrıca kadın, ev içi rollerin yerine getirilmesi konusunda eşi ile tartışmaktadır (Esin & Öztürk, 2005; İçli & Gönüllü, 2001; Kocacık & Gökkaya, 2005). Araştırma görevlisi kadrosu, lisansüstü eğitim programına devam eden akademisyenler içindir. Bu nedenle araştırma görevlilerinden, akademiye giren öğrencilerin gerektirdiği sorumluluklar hem de çalıştığı bölüm ile ilişkili diğer görevler (lisans eğitime katkı, çeşitli araştırma ve proje çalışmalarına katılım, komisyon çalışmaları, lisans öğrencisine danışmanlık vb.) beklenmektedir. Bu durum araştırma görevlilerinin iş yüklerinin çok fazla olmasına neden olmaktadır. İş yerinde çok fazla sorumluluğu olan ve özellikle lisansüstü eğitime yönelik hazırlıkları eve taşıyan araştırma görevlisi kadınların, ev yaşamlarında da ciddi sorunlar yaşaması, eğer evli ve çocuk sahibi ise bu sorunların daha da fazla olması kaçınılmazdır.

Çalışmamızda kadın araştırma görevlilerinin yaklaşık onda biri nasıl giyineceğine, onda birinden fazlası çalışıp çalışmayacağına, üçte biri katılacak eğlencelere ve üçte birinden fazlası kazancını nasıl kullanacağına, eşile birlikte karar verdiğini ifade etmiştir. (Tablo 4) Ülkemizde kadınlar, toplumsal cinsiyet rolleri ile ilişkili olarak kendileri aleyhine ayrımcı bir tutum sergiler. TNSA 2008 verilerine göre kadınların % 17.2'si ailede kararları erkeklerin alması gerektiğini, %41'i eşi ile aynı fikirde değilse kadının tartışmaması gerektiğini düşünmektedir. Beş kadından biri eşi ya da ailesi izin vermediği için çalışmamaktadır. Kadınların yarıdan fazlasının (%52) evlilik kararı ailesi tarafından alınmıştır. Türkiye genelini yansıtan en son çalışmaya göre eğitim düzeyi arttıkça, kadınlar aile içinde kararların erkekler tarafından alınması gerektiği düşüncesinden uzaklaşmaktadır (TNSA, 2008). Çalışmamızda kadınların kendileri ile ilgili kararları da eşleriyle birlikte aldıkları bulunmuştur. Bu durum eğitim düzeyi artan kadınların aile içinde kararlara katıldıklarını ancak hala kendi-

lerini ilgilendiren konularda tek karar verici kişi olmadıklarını düşündürmüştür.

Toplumsal cinsiyet kavramının kadınların ve erkeklerin yaşamı üzerindeki etkileri onların aile, meslek, evlilik ve sosyal yaşamlarında belirgin farklılıklara neden olmaktadır. Genellikle yüksek kontrol gerektiren, keyfi ve daha az sıklıkta yapılan işler (bahçe işleri, ev ve araba tamiri v.b.) erkeklerin, her zaman ve yapılması zorunlu olan ev işleri (yemek yapmak, çamaşır yıkamak, ev temizliği v.b.) ise kadınların işi olarak benimsenir (Estes et al., 2007; Pedersen et al., 2009; Wolf-Wendel & Ward, 2006). Çalışmamızda da kadınların işi olarak belirtilen ev işlerinin, yine kadınlar tarafından yapıldığı, ancak eşlerin ve bir yardımcının da ev işlerine katıldığı görülmektedir. Araştırma görevlisi kadınların eşlerinin çoğunlukla evin bakım onarımı, fatura/taksit ödeme gibi ev işlerini yaptıkları belirlenmiştir (Tablo 5). Ülkemizde son yıllarda kadın ve erkeklerin ev işlerini paylaşım, kararlara katılım ve birbirleri ile kurdukları iletişim açısından geleneksel ve ataerkil ilişkilerde gelişmeler yaşanmakla birlikte hala cinsiyete dayalı işbölümü varlığını sürdürmektedir (Kocacık & Gökkaya, 2005; T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, 1998; TÜİK, 2006).

Günümüzde sanayileşmenin artması ve toplumsal değişme kadının çalışma yaşamına girmesine ve böylece ekonomik bağımsızlığını kazanarak daha özgür ve daha bilinçli olmasına fırsat tanımaktadır (Kocacık & Gökkaya, 2005). Ancak gerek dünya genelinde gerekse ülkemizde toplumsal cinsiyet rolünün etkisi ile kadın ve erkeğin sosyokültürel rol ve sorumluluklarında eşitsizlikler hala devam etmektedir.

SONUÇ ve ÖNERİLER

Çalışmamıza katılan yaklaşık her iki kadın araştırma görevlisinden birisinin çalışma hayatının aile yaşantısını olumsuz etkilediği, üç araştırma görevlisinden birinin kadının kariyerce erkekten yüksek olmasının sorun yaratacağını düşündüğü, on akademisyenden birinin ise çalışmaları nedeniyle aile üyeleri ile tartışma yaşadığı bulunmuştur. Geleneksel olarak evde kadına yüklenen rollerin (yemek yapma, bulaşık yıkama, çamaşır yıkama, ütü yapma, ev temizleme, giysi onarımı) araştırma kapsamına alınan kadınların çoğunluğu tarafından yerine getirildiği, evin onarımı, alışveriş, fatura ödeme gibi işleri ise daha çok evde bulunan erkeğin (eş ya da baba) yaptığı belirlenmiştir.

Bu sonuçlar doğrultusunda;

- Üniversitelerde, araştırma görevlilerine işle ilgili düzenlemeler yapılırken ve sorumluluklar verilirken, cinsiyetlerine bakılmaksızın eşit ve hakkaniyetli davranılması,
- Kadınlarda iş ve aile yaşamındaki rol artışı nedeniyle ortaya çıkan sorunların önlenmesi için, geleneksel yapının değişimi ve gelişimine yönelik yazılı ve görsel basın aracılığı ile sürekli toplumu bilgilendirme programlarının düzenlenmesi,
- Eğitim kurumlarında, toplumsal cinsiyette eşitlik ilkesini benimsetici konuların anaokulundan başlamak üzere tüm örgün eğitim programları içine entegre edilmesi, gerektiği kanaatindeyiz.

KAYNAKLAR

- 2007-2008 Öğretim Yılı Öğretim Elemanlarının Akademik Görevlerine Göre Sayıları. Retrieved from <http://www.osym.gov.tr/BelgeGoster.aspx?F6E10F8892433CFFF88F742D0D71125168BB5005A7961B47>.
- Aile Yapısı Araştırması (1993). Devlet Planlama Teşkilatı. Retrieved from <http://bliss.dpt.gov.tr>.
- Aile Yapısı Araştırması (2006) Türkiye İstatistik Kurumu. Retrieved from <http://www.tuik.gov.tr/aileyapi/menu.do>.
- Avery, D. R., McKay, P. F., & Wilson, D. C. (2008). What are the odds? How demographic similarity affects the prevalence of perceived employment discrimination. *Journal of Applied Psychology*, 93(2), 235-249.
- Cumhuriyet'in 75. Yılında Türkiye'de Kadının Durumu (1998). T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü Yayınları. Ankara.
- Damiano-Teixeira, K. M. (2006). Managing conflicting roles: A Qualitative study with female faculty members. *Journal of Family and Economic Issues*. 27(2), 310-334.
- Esin, N., & Öztürk, N. (2005). Çalışma Yaşamı ve Kadın Sağlığı. *TTB Mesleki Sağlık ve Güvenlik Dergisi*. Temmuz- Ağustos- Eylül, 38-42.
- Estes, S. B., Noonan M. C., & Maume, D. O. (2007). Is Work-Family Policy Use Related to The Gendered Division of Housework? *J Fam Econ Iss*. 28, 527-545.
- Gönüllü, M., & İli, G. (2001). Çalışma Yaşamında Kadınlar: Aile ve İş ilişkileri. *C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi*. 25 (1), 81-100.
- Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü (2009) Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması, 2008. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü, Sağlık Bakanlığı Ana Çocuk Sağlığı ve Aile Planlaması Genel Müdürlüğü, Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı ve TÜBİTAK.
- İlkaracan, İ. (1998). *Kentli Kadınlar ve Çalışma Yaşamı. Bilanço 98: 75 Yılda Kadınlar ve Erkekler*. İstanbul: Türkiye İş Bankası, İMKB, Tarih Vakfı.
- Karimi, L., & Nour, A. (2009). Do Work Demands and Resources Predict Work-to-Family Conflict and Facilitation? A study of Iranian Male Employees. *Journal of Family and Economic Issues*. 30, 193-202.
- Kasapoğlu, M. A. (1994). Aile ve kadın araştırmaları için yedi temel rol ve statü. *Ankara Üniversitesi Dil Tarih Coğrafya Fakültesi Araştırma Dergisi*. 15, 217-233.
- Kavacıklı, F. T. (1999). Sanayileşme Sürecinde Kadının Statüsü, Cinsel Ayrımcılık ve Kadına Yönelik Kuruluşlar. *Çalışma ve Sosyal Güvenlik Dergisi*, 2(3), 101.
- King, E. B., Bodsford, W. E., & Huffman, A. H. (2009). Work, Family, and Organizational Advancement: Does Balance Support The Perceived Advancement of Mothers? *Sex Roles*. 61, 879-891.
- Kocacık, F., & Gökkaya, V. B. (2005). Türkiye'de Çalışan Kadınlar ve Sorunları. *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*. 6(1), 195-219.
- Lippe, T., & Dijk, L. (2002). Comparative Research on Women's Employment. *Annu. Rev. Sociol.* 28, 221-41.
- Ondaş, B. (2007). Üniversite Öğrencilerinin Evlilik ve Eş Seçimiyle İlgili Görüşlerinin İncelenmesi. Gazi Üniversitesi: Ankara

- Pedersen, D. E., Minnotte, K. L., Kiger G., & Mannon, S. E. (2009). Workplace Policy and Environment, Family Role Quality, and Positive Family-to-Work Spillover. *Journal of Family and Economic Issues*. 30, 80-89.
- T.C. Başbakanlık Yayınları (2000). *Kentlerde Kadınların İş Yaşamalarına Katılım Sorunlarının Sosyo-ekonomik ve Kültürel Boyutları*. Ankara; Cem Web Ofset.
- Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması TNSA-2003, Kadın Soru Kağıdı, Retrived from <http://www.hips.hacettepe.edu.tr/tnsa2003/analizrapor.htm>.
- Tüzen, E. (2002). *Çalışan Kadınlarda Kariyer Planlama Süreçlerini Etkileyen Kişisel Faktörlerin İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi: İzmir.
- Wolf-Wendel, L. E., & Ward, K. (2006). Academic Life and Motherhood: Variations by Institutional Type. *Higher Education*. 52, 487-52.